

mišljenja i komentari

Don Quijote i Sancho Pansa

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada

Neki dan dok sam uživao u svježim, još toplim samoborskim kremšnitama, pristupi mi sa svojim knjigama poznati mi Samoborac. Kako se dugo nismo vidjeli, lijepo ga i toplo pozdravih, predstavivši ljude s kojima bijah u društvu (a koji već načinjahu i drugu porciju dragih im kolača), a on će meni: "Napraviš doktorat i izdaš prijatelja." (To je neka čudna preradba uzrečice "Izdaš knjigu i tri prijatelja", no moj si sugovornik očito nije htio priuštiti aluziju na svoju knjigu.) To je očito išlo – kasnije se sjetih – mene osobno, jer sam ne tako davno napao njegovu osebujnu teoriju o naravi gibanja u *Prirodi*. No nije on jedini. Često mi se obraća neki izumitelj koji je "pronašao perpetuum mobile" i to takav "koji ne proturječi zakonu o očuvanju energije". Primio sam i knjigu u kojoj čovjek tumači u tančine atomske spektre, magnetske momente iona i atoma, usmjerenost veza u prostoru i mnoge, mnoge druge tajne atomsko-molekularnog mikrosvijeta, no polazeći od čudne pretpostavke da se elektron u atomu giba po kružnici. Što mogu: kad sam se prihvatio posla da populariziram znanost, trebao sam biti svjestan da komunikacija uvijek ide u dva smjera, što u konkretnom slučaju znači ne samo od znanstvenika prema laiku nego i od laika prema znanstveniku. No nije sad riječ o tome.

Ta tri čovjeka o kojima sam maločas govorio imaju malo što zajedničkog. Prvi je, onaj kod kremšnita, školovani filozof, drugi je – onaj s perpetuum mobilom – liječeni shizofreničar (pa, među ostalim, fantazira da se ne zove kako se zove ni da je oženjen ženom s kojom je oženjen), dok je treći – onaj od atoma – fizičar i još k tome sveučilišni profesor. Pa ipak, unatoč različitoj dijagnozi, svi imaju isti sindrom. Taj je sindrom još davne 1605. godine opisao Miguel de Cervantes Saavedra u najpoznatijem romanu svih vremena *La primera parte del ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*. O tome je riječ.

Nažalost, ova tri Don Kihota, premda služe kao školski primjer za izučavanje navedenog sindroma, nisu jedini Don Kihoti s kojima se susrećem. Što mislite o autoru znanstvenoga rada koji tvrdi da ne postoje kemijski spojevi koji evidentno postoje, o autoru koji misli da će uljudnim i uvijenim člancima u niskotiražnom listu raskrinkati i razbiti kliku koja mu ne da objavljivati knjige, o čovjeku koji vjeruje da će pozivanjem na Francisa Bacona i njegovu pohvalu znanosti (*Scientia potestas est*) moći promijeniti mačuhinsku politiku ove, i ne samo ove vlade prema znanosti. (Zašto se ne pozove na Erazma Rotterdamskog i njegovu *Pohvalu ludosti*?) Don Quijote, onaj Cervantesov, poludio je zato jer je

mного viteških romana čitao, a nikad nije – kao njegov knjiški otac – iskusio užas i bijedu rata. Isto bi se moglo reći i za naše domaće Don Kihote: to su ljudi koji nisu iskusili ni čari uspjeha, niti otpjeli sav jad neuspjeha. (Neuspjeh, istina, postoji, ali ga oni ne žele priznati. U svakom slučaju, ne osjećaju njegove objektivne posljedice.) To je zato što u našim akademskim krugovima ne postoje ni prave prilike za uspjeh, ni za neuspjeh. Najveći uspjeh kojem se naš znanstvenik može nadati je zadovoljstvo u čitanju svog članka objavljenog u visokorangiranom časopisu (premda i tamo može svašta proći), pokoja jubilarna nagrada vrijedna nekoliko tisuća kuna ili – najvećeg li sna! – pred kraj života doživjeti da te učlane u HAZU. Što se pak one tamnije strane tiče, jasno je kako je teško i zamisliti da bi te tvoji kolege i suradnici kritizirali (kad o tebi ovisi), a ako se tkogod o tebe i očеше, znaj da to nije zbog tvoga lošeg rada, nego iz drugih, privatnih razloga. U takvim prilikama imalo ambicioznom čovjeku ne preostaje drugo nego da fantazira i – juri na vjetrenjače.

No uz Don Quijotea – sjećate se – uvijek ide vjeran mu pratilac Sancho Pansa. No varate se ako mislite da je to samo trezven, realan čovjek koji našeg vrlom viteza spušta na zemlju (poput grčke Pitije ili stripovske heroine Broom Hilde). Sancho Pansa je flegmatik, čovjek koji prihvaća život onakav kakav jest i ne traži – što narod kaže – kruha povrh pogače. I takve ljude pronalazimo u našim laboratorijima. To su oni koji su prije ili kasnije shvatili da se u ovoj sredini ne može ništa napraviti, da se radom znanstvenika ne može steći ni ugleda, ni časti, ni novaca – pa čak ni intimnog zadovoljstva u bavljenju svojim poslom (u tome ih priječi ponajviše manjak novaca i loša organizacija rada). To su oni kolege koji sjede u kutu (nikom na putu), piju kavu i ponekad ispričaju ne suviše prost vic ili zgodu iz života. "Ne diram te – ne diraj me", njihovo je životno načelo. Njima se ni u snu ne može dogoditi da tuže svoj institut zato jer ne mogu raditi (ima i takvih!), ni na pamet im ne pada da odu ravnateljku kako bi se žalili na uvjete rada. To čine samo "bundžije" – ambiciozni i radišni, ali inače "nemoguć" ljudi.

Na kraju svoga životnog puta – da se opet vratimo našem hrabrom vitezu – Don Quijote je bacio na bunište svu svoju knjižnicu viteških romana – vratio se pameti i postao Sancho Pansa. Eto to se događa i našem znanstveniku: i on – netko prije, netko kasnije – shvati gdje živi i pretvori se u Sancha Pansu. Ima doduše i takvih koji do kraja života ostaju Don Kihoti – no ti su priča za sebe.